

Jan Terlouw

Pjotr

δ

De vader van Pjotr

In het oosten, ligt Rusland.

't Is een deel van de Sovjet Unie, een onmetelijk land, het grootste van de wereld. In het noorden is het er steenkoud, in het zuiden snikheet. Het westelijk deel, met de hoofdstad Moskou, ligt in Europa. Het oostelijk deel, Siberië, ligt in Azië. Tegenwoordig zijn de enorme afstanden die je moet afleggen om van noord naar zuid of van oost naar west te komen niet meer zo'n bezwaar. Je neemt een straalvliegtuig. In een halve dag kun je komen waar je wilt. Maar toen Pjotr een jongen was, ging dat anders. Toen ging je te paard. Of met een wagentje, getrokken door een paard. Of, als je rijk was, had je een wagen met drie paarden ervoor, een troïka.

Soms was er een trein waar je mee kon gaan. Een trein die een stuk langzamer was dan de elektrische treinen van tegenwoordig. Fijne treinen om te zien, dat wel.

Grote locomotieven hadden ze, die dikke witte stoomwolken de lucht in bliezen en die een puffend geluid maakten waaraan je kon horen dat ze van ver kwamen en nog ver moesten. Als je helemaal geen geld had, moest je lopen. Dat duurde zo lang, daar was geen beginnen aan.

Pjotr woonde met zijn vader in een klein dorp, zo'n vijfhonderd werst ten zuiden van Moskou.

(Een werst is iets meer dan een kilometer).

De vader heette Sergei Andrejevitch. Pjotr was drie of vier jaar toen zijn moeder stierf. Hij had nooit goed begrepen wat je met een moeder moest doen. Hij had Sergei Andrejevitch, en dat was meer dan genoeg.

Waar heb je een moeder voor nodig als je vader,

met opgestroopte mouwen voor de brede kachel, zulke machtige pannenkoeken kan bakken? Pjotr had dikwijls gezien dat vriendjes, als ze zich hadden bezeerd, huilend naar hun moeder liepen en door haar werden getroost. Maar had Sergei Andrejevitch niet zijn kolossale handen, waaronder je kon schuilen als onder de kap van de hooischaar? Kon Sergei's grote stem niet zacht worden als het suizen van de zomeravondwind door de maïs achter het huis, als je troost nodig had? Overigens had Pjotr al jaren niet meer gehuild, behalve die ene keer, van woede, omdat zijn buurjongen Wanja met opzet een veldmuisje doodtrapte. Hij was al veertien, en dus een man. Tenminste, dat zei zijn vader. 'Pjotr,' zei hij, 'je bent veertien, je bent een man.'

Ze waren vrienden, Pjotr en Sergei. Dat kon je merken aan de manier waarop Pjotr probeerde zijn vader werk uit handen te nemen op het kleine boerderijtje. Dat kon je merken aan Sergei, die zijn zoon voor een boodschapje naar het dorp stuurde als hij vond dat de jongen te hard zwoegde en van geen ophouden wilde weten. ‘Ga jij nou even,’ zei hij. ‘Ik heb er geen fut meer voor.’ Dat kon je merken aan Pjotr, die ’s zaterdagsavonds niet met de jongens van het dorp ging voetballen op het kerkplein, maar liever thuis bleef om zijn vader gezelschap te houden en een beetje te werken aan de houten fluit die hij aan het maken was. Pjotr kon geweldig op de fluit spelen. Van kind af aan had hij op houten fluitjes geblazen, holle stokjes van de vlierstruik, die zijn vader voor hem sneed. Later maakte Pjotr grotere fluiten, van andere houtsoorten, en hij kon fluiten als geen ander in het dorp. Russische volksliedjes floot hij, en deuntjes die hij hoorde van rondreizende marskramers. Ook kon hij op zijn fluiten verschillende vogels nadoen. Hij was reuze muzikaal, Pjotr. Jammer dat er niemand in het dorp was die hem les kon geven.

En Sergei Andrejevitch? Veel geluk had hij eigenlijk niet gehad in z’n leven. Zijn vader was een arme boer geweest. Toen Sergei voelde dat zijn spieren hard werden als staal was hij weggetrokken, naar Moskou. Hij had gewerkt bij veel bazen. Altijd was er iets misgegaan. Sergei was trots en driftig. Als zijn baas hem een standje gaf, steeg het bloed naar zijn hoofd. Het werd mistig voor zijn ogen, hij sloeg er op en vertrok. Op den duur kon de driftkop haast geen werk meer vinden. Hij ging terug naar zijn geboortedorp, waar hij het boerderijtje van zijn ouders vervallen en verlaten aantrof. Hij trok erin,

eerst alleen, later woonde hij er met Lydia, een meisje uit het dorp met wie hij trouwde. Lydia was een zachtaardig meisje, een lichtgewichtje met grote blauwe ogen boven smalle wangetjes. Ze kregen een zoon, Pjotr. Het jongetje leek op z'n moeder. Hij had dezelfde blauwe ogen, hij was even tener gebouwd, en evenals Lydia was hij zwak en ziekelijk. De moeder stierf drie jaar later, op een moment dat ook de kleine jongen door een kinderziekte aan de rand van het graf werd gebracht. Sergei Andrejevitch keek naar de magere oogst die in de schuur lag opgetast, hij keek naar het graf van zijn vrouw en naar het doodzieke kind, en hij besloot dat zijn leven mislukt was. Maar hij vergiste zich. De kleine Pjotr werd beter, doorstond ook alle verdere kinderziekten en werd warempel wat sterker. Sergei werkte als een paard om voor de jongen te verdienen wat hij nodig had. Hij merkte dat hij soms weer liep te fluiten. Hij ging soms weer naar het dorpscafé om een glas pivo (bier) of vodka te drinken. En het drong tot hem door dat hij nog nooit zo gelukkig was geweest. Kwam dat door het magere kereltje dat altijd met fluitjes in de weer was? Het knulletje dat hem gewoon uitlachte als hij driftig werd om een kromgeslagen spijker of een slecht trekkende kachel? Het ventje dat zwartglanzende bramen zocht, ze in de vorm van een bloem rangschikte op een rode schotel, en zei: 'Een zwarte margriet, voor Sergei Andrejevitch, om op te eten.' Ja, Sergei en zijn zoon Pjotr werden vrienden, en ze bleven het, ook toen Pjotr van school thuis bleef en zijn vader hielp met het werk op de boerderij. Sergei en zijn zoon Pjotr op het kleine boerderijtje in het onmetelijke Rusland, ze hadden zo'n slecht leven nog niet.

‘Weet jij,’ vraagt Sergei, ‘wat een pathfoon is?’
‘Een stoomboot met drie pijpen,’ antwoordt Pjotr.
‘Mis.’
‘Een wervelstorm op maandagmiddag.’
‘Mis.’
‘Een paarse hagedis uit de Oeral.’
‘Je weet er geen bliksem van. Een pathfoon is een kastje waar muziek uit komt.’
‘Ah, een soort trekharmonika.’
‘Nee, je hoeft zelf niets te doen en er komt toch muziek uit. De muziek zit in een ronde zwarte plaat. Die plaat leg je op een schijf die ronddraait, een soort draaitafel. Met een slinger windje die draaitafel op. Als de zwarte plaat gaat draaien komt de muziek er uit.’
‘Hoe weetje dat allemaal, vader?’
‘Ik heb het gelezen in de krant, vorig jaar. Ik heb ook gelezen wat zo’n ding kost – honderd roebel.’
‘Dat kan ik me begrijpen, zo’n toverapparaat. Die pathfoons zijn natuurlijk alleen voor rijke mensen.’
‘Weer mis. Toen ik dat zo las dacht ik: dat zou iets voor Pjotr zijn. Dan hoort hij allerlei muziek, van beroemde componisten als Mozart en Brahms. Die muziek heb ik vroeger gehoord, toen ik in Moskou werkte. ’t Is prachtig mooie muziek. Ik dacht: dat zou Pjotr moeten kunnen nafluiten. En toen ben ik gaan sparen. Iedere keer een roebel. Zie je dit zakje? Gisteren heb ik de laatste roebel er in gedaan. ’t Zijn er nu precies honderd.’
Pjotr pakt zijn vader bij zijn kiel.
‘Sergei Andrejevitch, je bent ziek in hoofd.’
‘Pjotr Sergejevitch, luister als een gehoorzame zoon naar je vader. Neem dit zakje met roebels en ga naar Voronej. Daar kun je zo’n pathfoon kopen. ’t Is drie uur lopen. Je kunt tegen donker weer terug zijn.’

‘t Is te gek. Laten we er een koe voor kopen.’

‘Geen koe. Een pathfoon. Je hebt nog nooit een cadeau van me gehad. Nu krijg je een pathfoon. Basta.’

Het kost moeite, maar Pjotr laat zich overreden. Hij maakt zich er nu alleen nog bezorgd over dat hij met zoveel geld over de weg zal moeten.

‘Er zijn zoveel vagebonden,’ meent hij.

‘Ze zullen jou, met je kale kiel, heus niet voor een rijkaard houden,’ zegt Sergej.

Pjotr gaat op weg. Wat betekenen drie uur lopen voor een jongen die een pathfoon gaat kopen? Als hij in Voronej aankomt is hij nog zo fris als een hoentje.

Hij vraagt waar de pathfoonwinkel is. Hij moet een tijdje zoeken, maar ten slotte is hij aan het goede adres.

De verkoper kijkt argwanend als de jongen in zijn oude kleren parmantig zegt dat hij even een pathfoon komt kopen, maar als hij het buideltje roebels heeft gezien verandert dat gauw. Hij laat Pjotr een stukje horen van een nog niet zo lang geleden overleden Russische componist, Tsjaikovski, en Pjotr weet zeker dat hij nog nooit zo iets moois heeft gehoord.

Nu volgt er tegenslag, of beter, er volgen twee tegenslagen.

De winkelier zegt dat Pjotr het zware ding onmogelijk op z’n nek mee kan nemen, drie uur lopen ver. En misschien zou hij het toch geprobeerd hebben als de man hem niet had verteld dat het apparaat niet honderd maar honderdvier roebel kost.

‘Volgende week kom ik terug,’ zegt Pjotr. ‘Met honderdvier roebel en een kruiwagen.’

De terugtocht valt hem zwaarder dan de heenweg. De zon zakt nu snel onder de horizon. De landweg is eenzaam.

Wolken komen opzetten en hun snelle jagen langs de hemel geeft de indruk of ook zij haast hebben om thuis te komen.

Als hij nog een half uur gaans van huis is, ziet hij Nikolai, de marskramer, aankomen uit een zijweg. Nu maakt Pjotr een grote fout. Hij heeft wel eens horen zeggen dat Nikolai een kippendief is. Hij is zenuwachtig omdat hij zoveel geld bij zich heeft, meer dan hij ooit bij elkaar heeft gezien. Hij zet het op een lopen, met zijn hand op de beurs met geldstukken.

Daardoor wordt Nikolai's nieuwsgierigheid gewekt. Hij zet zijn kast met schoenveters en kammetjes aan de kant van de weg en holt achter de jongen aan. Hij haalt hem spoedig in, want Pjotr is moe van de lange tocht en bovendien al van klein kind af aan kortademig. Zo, hijgt Nikolai, 'waar moet jij zo snel naar toe, vadertje?' 'Laat me los!' 'En wat hou jij daar zo stevig vast?' 'Laat me los, zeg ik je.' 'Heb je die beurs soms gestolen? Kom kom, Nikolai mag toch zeker wel even kijken?' 'Blijf er af. Je hebt er niets mee te maken. Blijf er af, gemenerd.' Ze raken slaags, die twee, de jongen en de marskramer. Hun silhouetten steken af tegen de lucht die aan de horizon wordt verlicht door de juist ondergegangene zon.

Sergei Andrejevitch is bar benieuwd naar de pathefoon. Hij werkt wel, maar zijn gedachten zijn bij Pjotr. Hij telt de uren. Tegen de avond besluit hij om Pjotr tegemoet te gaan. Met een stok in zijn hand wandelt hij in de richting van Voronej. 't Wordt al aardig donker. Hij hoopt dat hij Pjotr nu maar gauw tegenkomt. Wat is dat daar in de verte? Het lijken twee schimmen, die dronken van de ene kant van de weg naar de andere zwaaien. Sergei versnelt zijn pas. Die ene, tengere figuur,

lijkt op Pjotr. Sergei holt nu, en hij begint te schreeuwen. De marskramer hoort het, draait zich met een ruk om. Pjotr, verrast, slaat op de grond, zijn hoofd tegen een steen. Bloed welt op uit een wond boven zijn oog. Nikolai zet het op een hollen, maar hij is te laat. Sergei is vlak bij hem. Uit Sergei's ogen straalt moordlust. Hij heft zijn stok op en slaat. Een rode mist trekt voor zijn ogen. In zijn mateloze drift weet hij van geen ophouden. Hij slaat en slaat...

Later die avond zit Pjotr alleen thuis. Om zijn hoofd zit een verband, aangelegd door een vriendelijke politiemann. Sergei Andrejevitch is er niet. Hij zit in een cel. Nikolai de marskramer, zei men hem, was ontzettend dood, dooier kon het niet.

Naar Moskou

Wie denkt dat Pjotr hulpeloos en verlaten in een hoek zit, heeft het mis. Hij kan zich uitstekend alleen redden. 't Is waar dat zijn vader een meester is in het bakken van spekpannekoeken, maar heeft hij zelf niet altijd de heerlijkste borsjtsj en de verrukkelijkste uiensoep gemaakt? 't Is ook waar dat hij de vijf kilometer hardlopen wel nooit zal winnen, maar op de honderd meter is het moeilijk hem voor te blijven. En is hij niet dikwijls een paar dagen alleen thuis geweest, als Sergei Andrejevitch er op uit was om de oogst van de hand te doen, of zaden in te kopen? En tenslotte, bedenk wel dat een jongen die liever een vlieg uit een spinneweb bevrijdt dan dat hij er een in gooit, nog geen bangerik hoeft te zijn. Pjotr heeft gerild van afgrijzen toen hij zijn vader zag inhakken op de marskramer, maar toch vindt hij het gemakkelijk om Sergei Andrejevitch te vergeven. Hij weet hoe driftig zijn vader is en hij beseft dat door het bloed uit het onnozele wondje boven zijn oog, zijn gezicht er griezelig moet hebben uitgezien. Hij zal nu eerst het geld maar eens veilig wegbergen. Onder de drempel van de schuur begraaft hij het. 't Kan hem te pas komen nu zijn vader in de gevangenis zit. Dan gaat hij een grote pan borsjtsj klaarmaken. Die geeft hij de volgende ochtend bij het huis van bewaring af. Zijn vader zien mag hij niet. Als hij een dag later weer komt informeren, krijgt hij iets te horen waar hem de tranen van in de ogen springen. Sergei is weggevoerd, naar Moskou, waar hij terecht zal worden.

Nu pas beseft Pjotr dat hij zijn vader wel eens voor lange tijd kwijt zou kunnen zijn. In zijn verslagenheid